

УДК 377. 633. 035: [304.44+009] (043.3)

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTI КОГНІТИВНОГО
КОМПОНЕНТА ГУМАНІСТИЧНОЇ
СПРЯМОВАНOSTI МАЙБУТНІХ БІОТЕХНОЛОГІВ**

О.О. Мишак

викладач кафедри романо-германських мов і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ)
email: mishak.olena@yandex.ru

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ СФОРМИРОВАННОСТИ
КОГНИТИВНОГО КОМПОНЕНТА ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ
БУДУЩИХ БИОТЕХНОЛОГОВ**

Е.А. Мышак

преподаватель кафедры романо-германских языков и перевода,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (г. Киев)

**EXPERIMENTAL STUDY OF FORMATION OF COGNITIVE COMPONENT OF FUTURE
BIOTECHNOLOGISTS HUMANISTIC ORIENTATION**

Olena Myshak

lecturer of department of romance and germanic languages and translation,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

У статті автор порушує проблему визначення стану сформованості когнітивного компонента гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів на основі проведеного анкетування. Виявлено ставлення студентів до проблеми гуманізації освіти, обґрунтовано необхідність удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців на принципах гуманізації навчання.

Ключові слова: гуманістична спрямованість; гуманізм; гуманність; гуманізація освіти; формування особистості; гуманістичні якості особистості; фахова підготовка.

В статье автор затрагивает проблему определения состояния сформированности когнитивного компонента гуманистической направленности будущих биотехнологов на основе проведенного анкетирования. Выявлено отношение студентов к проблеме гуманизации образования, обоснована необходимость совершенствования профессиональной подготовки будущих специалистов на принципах гуманизации обучения.

Ключевые слова: гуманистическая направленность; гуманизм; гуманность; гуманизация образования; формирование личности; гуманистические качества личности; профессиональная подготовка.

In this article the author describes the problem of determining the state of formation of the cognitive component of humanistic orientation future biotechnologists on the basis of the questionnaire. The author has discovered the students' attitude to humanization of education, and has justified the reason of the professional training improvement on the base of humanization training.

Keywords: humanistic orientation; humanism; humanity; humanism worlds; humanistic personality; professional training; formation of personality.

---

¹ © Мишак Олена Олексіївна, 2016

Ліцензується на умовах Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Підготовка кваліфікованого біотехнолога, цілісної особистості з пріоритетом загальнолюдських цінностей – основне завдання вищої школи, реалізація якого можлива лише за умови гуманізації професійної підготовки та формування гуманістично спрямованої особистості фахівця з біотехнології, діяльність якого є гуманною по відношенню до себе, соціуму та природи.

„Гуманістичну спрямованість біотехнолога” ми розуміємо як інтегративну властивість особистості, що визначає її поведінку згідно з ідеями гуманізму – визнанням самоцінності людини, її прав на особистісний розвиток і щасливе життя, гуманним ставленням до людей, прагненням до створення таких гуманних технологій, які не тільки принесуть благо навколишнім, а й сприятимуть збереженню людства та біологічної автентичності живої природи як такої, створюючи нове середовище життєдіяльності.

На основі проведеного аналізу сутності гуманістичної спрямованості особистості, враховуючи особливості професійної діяльності фахівця-біотехнолога в галузі агропромислового комплексу та особистісно-професійні якості, ми встановили, що структура гуманістичної спрямованості особистості біотехнолога охоплює такі основні компоненти: когнітивний (знання та уявлення особистості про гуманістичні принципи; усвідомлення власної самоцінності; знання норм людських стосунків у контексті загальнолюдських і національних ідеалів, гуманної поведінки у взаємодії з іншими, з природою; розуміння гуманістичних засад професійної діяльності), емоційно-мотиваційний (прагнення до саморозвитку та самореалізації; свідоме прагнення приносити користь оточенню в соціальній та професійній діяльності; почуття особистої відповідальності за збереження природи), діяльнісний (гуманне ставлення до себе; гуманістична спрямованість учинків; відповідальне ставлення до професійної підготовки; гуманна поведінка у взаємодії з природою).

З метою з'ясування дійсного стану сформованості когнітивного компонента гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів проведено констатувальний експеримент на базі Національного університету біоресурсів та природокористування України і Дніпропетровського державного аграрного університету. Ним було охоплено 216 студентів першого і другого курсів факультету біотехнології, які оволодівали напрямом підготовки: 6.051401 «Біотехнологія».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для відбору необхідних критеріїв оцінювання сформованості гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів ми вивчили діагностичний інструментарій учених, котрі проводили подібні дослідження. На сьогодні накопичений чималий досвід вивчення гуманістичних якостей особистості у педагогічній теорії та практиці визначає, що основними методами дослідження сформованості гуманістичної спрямованості особистості є анкетування, опитування, тестування, інтерв'ювання, метод спостереження, творчі завдання, діагностичні ситуації.

Сформованість когнітивного компонента гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів було визначено за допомогою наукових розробок Т. Грабовської та О. Теплої [1, 186], І. Герасимової [2, 98] та І. Тимчук [3, 192].

Метою даної статті є спроба засобами діагностичної методики визначити реальний стан сформованості когнітивного компонента гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів, проаналізувати їх ставлення до процесу гуманізації освіти, їхню особисту участь у підвищенні її рівня; ставлення щодо доцільності поглиблення гуманізації навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діагностика сформованості когнітивного компонента гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів здійснювалася шляхом використання анкети, яка поділена на три блоки питань.

Перший блок питань (1-10) присвячений виявленню розуміння студентами таких понять, як „гуманізм”, „гуманність”, „гуманна особистість”, „гуманізація суспільства”.

Другий блок питань (11-20) спрямований на виявлення у студентів знань про „гуманізацію освіти” та її вияви у професійній підготовці.

Третій блок питань (21-30) присвячений виявленню ставлення студентів до професійної підготовки; навчальним дисциплінам, що викладаються на факультеті; освітньому середовищу.

На перше запитання анкети „Як ви розумієте поняття „гуманізм“? студенти відповіли: любов до людей, визнання людини за найвищу цінність, інакше кажучи, людяність (35 %); це гуманне ставлення до всього, що знаходиться навколо тебе, люди, тварини, рослини (20 %); утілення добра й гарних рис у поведінці та загальному розвитку індивіда (15 %); течія в західноєвропейській культурі епохи Відродження, яка визнає людину найвищою цінністю у світі (12 %). Кожен має право на власну думку, свободу, право бути щасливим (12 %); лояльне ставлення до людей (6 %).

Отримані відповіді свідчать про те, що більшість студентів правильно розуміють поняття „гуманізм” – це система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність.

На друге запитання анкети „На якому ґрунті, у який період історії людства сформувався гуманізм?” було отримано такі відповіді: гуманізм сформувався в епоху Відродження на основі зміни світогляду людей (1 %); на ґрунті того, що люди були жорстокими до себе, до природи (1 %); на основі заперечення норм життя середньовіччя з його жорстокістю людей один до одного та до природи (3 %); на ґрунті поєднання релігії та науки (1 %). 20 % студентів відповіли, що гуманізм сформувався в епоху Відродження, але не пояснили, на якому підґрунті. 15 % респондентів прагнули дати відповідь на запитання, але відповіді були не зовсім правильними (гуманізм сформувався тоді, коли у всьому світі зрозуміли важливість людського життя та його цінність (1 %); гуманізм зародився давно, коли людина почала замислюватися про те, чим вона відрізняється від тварин, які вона має особистісні якості (5 %); гуманізм сформований не так давно, тому що не у всі часи поважали, цінували людське життя (3 %); гуманізм існує від початку існування живого на землі (5 %). 3 % студентів відповіли, що гуманізм сформувався у ХХ столітті.

На запитання анкети „Назвіть видатних представників гуманізму в мистецтві та літературі” отримано такі відповіді: 70 % студентів назвали видатними гуманістами відомих українських (Т. Шевченко, Леся Українка, І. Франко, Г. Сковорода, Панас Мирний, П. Тичина, М. Коцюбинський, М. Стельмах, Л. Костенко, І. Роздобудько) і російських письменників (О. Пушкін, М. Некрасов, Л. Толстой, М. Гоголь). До переліку відомих зарубіжних представників гуманізму потрапили В. Шекспір, Ф. Петрарка, Дж. Боккаччо, Данте Аліґ'єрі, О. Уайльд, А. Камю (25 %). 10 % студентів назвали таких видатних гуманістів, як Мікеланджело, Ф. Рабле, Леонардо да Вінчі, Д. Бруно. Лише 2 % опитаних не змогли дати відповідь.

Зазначимо, що аналіз цього переліку засвідчує неґрунтовність вибору опитуваними студентами критеріїв, за якими можна класифікувати осіб гуманістичної спрямованості.

Проаналізувавши відповіді респондентів на четверте та п'яте запитання анкети „Яких видатних історичних діячів ви можете назвати гуманістами?” та „За якими критеріями ви визначили гуманність цих осіб?”, ми дійшли висновку, що для студентів ці запитання виявилися складними, особливо визначити значущість діяльності видатних історичних діячів.

20 % студентів назвали деякі історичні постаті, котрі зробили суттєвий внесок у гуманізацію суспільного життя, та намагалися обґрунтувати свої відповіді: Нельсон Мандела (видатний політичний діяч, боровся проти рабства); Індіра Ганді (сприяла розвитку країни, допомагала бідним; їй притаманні чуйність, піклування про інших, співчуття та небайдужість); Матір Тереза (допомагала всім бідним людям); Р. Ганді (його політична діяльність була спрямована на покращення життя людей та проведення реформ, які утверджували гуманістичні засади в суспільстві); Авраам Лінкольн (завдяки йому темношкірі люди стали рівноправними зі світлошкірими); Б. Хмельницький, М. Грушевський (піклувалися про долю України та українського народу, їх незалежність і свободу). Остання відповідь говорить про те, що деякі студенти ототожнюють поняття „гуманізм” і „патріотизм”.

Окремі відповіді (50 %) стосувалися лише переліку певних історичних постатей: Карл Маркс, княгиня Ольга, Іван Мазепа, Іван Грозний, Леонардо Бруні, Фідель Кастро. 25 % опитаних не дали відповіді чи зазначили „не знаю”. Деякі студенти назвали осіб та визначили критерії їхньої

гуманності: намагання зробити корисні речі не тільки для себе, а й для всіх інших; любов до людей, толерантність та доброта; ціннісне ставлення до людей (5 %).

Результати узагальнення відповідей опитаних на шосте запитання анкети „Які наслідки, на вашу думку, могла мати гуманістична діяльність людей?” такі: 98 % студентів говорять про позитивні наслідки гуманістичної діяльності, які виявляються в таких твердженнях, як удосконалення людства, краще життя; зменшилось би кровопролиття та війни; було б менше жорстокості, ворожості, ненависті; правильний моральний соціальний устрій; люди були би більше задоволені власним життям. Лише 2 % опитаних не змогли дати відповідь.

На сьоме запитання анкети „Як ви розумієте поняття „гуманізація суспільства?” були такі відповіді: стосунки рівності, справедливості й людяності в суспільстві – 50 %; посилення людинолюбства, справедливості в суспільному житті; визнання й повага загальнолюдських цінностей – 20 %; відображення ідей гуманізму та їх реалізація в суспільстві – 20 %. 10 % опитаних не змогли дати відповідь.

„Чи є актуальною проблема гуманізації в Україні в сучасних умовах? Відповідь обґрунтуйте” – таким було восьме запитання нашої анкети. 94 % студентів висловили свою думку так: ця проблема дуже актуальна для України тому, що гуманізація – це найвища цінність, а не гроші й маєтки, як думає наша влада; в Україні не вистачає гуманності та гуманних діячів, великі політики нехтують людським життям заради власної вигоди; в Україні все робиться за принципом „моя хата скраю, нічого не знаю”; люди, які зараз при владі та просто керівники, не поважають простих людей.

Отримані відповіді свідчать про те, що студенти турбуються й цікавляться проблемами гуманізації в Україні на сучасному етапі. Зазначена проблема дуже актуальна для України тому, що в нашій державі гуманність не виявляється протягом тривалого періоду. Сьогодні в суспільстві спостерігається втрата оптимізму, гуманізму, довіри людей один до одного, відсутність поваги й ціннісного ставлення до людини або байдужість до всього. Лише 6 % опитаних не змогли пояснити актуальність проблеми гуманізації в Україні в сучасних умовах.

У відповіді на дев'яте запитання „У яких сферах діяльності гуманізм має бути засадничим компонентом?” студенти зазначили, що гуманізм має виявлятися перш за все у всіх сферах діяльності людини (життя, робота, стосунки з колегами, членами сім'ї), у всіх галузях, де присутня і взаємодія людини – 40 %. Інші зазначили, що гуманізм притаманний насамперед таким сферам діяльності, як освіта (праця викладачів, учителів) – 25 %; медицина – 30 %; наука, мистецтво, соціальна сфера – 2 %; політика, економіка та юриспруденція – 2 %; сфера обслуговування, торгівля – 1 %.

У відповіді на десяте запитання анкети „Як ви розумієте значення слова „гуманність?” студенти стверджують: виявляти гуманність – значить: бути толерантним, виявляти доброту та милосердя; співчувати, підтримувати, допомагати всім, хто потребує допомоги; ставитися до інших людей так, як би ти хотів, щоб ставилися до тебе; не порушувати права людини й поважати її думку; виявляти милосердя й терпимість не тільки до людей, а й бути гуманним до тварин, навколишнього середовища й до самого себе.

Порівняно з попередніми відповіді на 11 запитання анкети „Що таке гуманізація освіти?” свідчили про недостатній рівень знань у студентів або взагалі про їх відсутність. На це запитання дали відповіді лише 50 % опитаних. Гуманізація освіти – це відображення в освітньому процесі гуманістичних тенденцій у розвитку сучасного суспільства, коли людська особистість визначається найвищою цінністю (2 %); упровадження тих предметів, які б знайомили студентів з ідеями гуманізму та навчали гуманності (2 %); соціально-педагогічні принципи, що відображають спрямованість розвитку освіти на гуманні стосунки в суспільстві (2 %); принципи, які спрямовані на розвиток освіти в гуманістичному напрямі (2 %); програма, за якої до кожного студента знаходять індивідуальний підхід (2 %); більше уваги приділяти навчанню таких дисциплін, як етика, естетика, психологія, філософія (2 %); здатність вищого керівництва забезпечити якісну, прозору освіту без хабарів і примхливих викладачів (2 %); навчання студентів принципам

гуманізму в освітніх закладах (2 %); рівне ставлення до всіх студентів (2 %); процес, за якого і викладачі, і програма навчання були би пристосовані до побажань студентів. Близько 20 % респондентів не знали відповідей на це питання.

Відповідь на 12 запитання анкети „Хто має забезпечувати гуманізацію освіти?” у більшості опитаних (94 %) була в цілому такою: Міністерство освіти і керівництво навчального закладу та викладачі, адже нашій країні бракує освічених і гуманних людей. Лише 4 % опитаних вважають, що гуманізацію в освіті мають забезпечувати рівною мірою як викладачі, так і студенти; 2 % респондентів переконані, що лише викладачі.

На 13 запитання анкети „Від кого залежить ефективність гуманізації навчання у ВНЗ?” студенти відповіли, що від викладача – 65 %; від Міністерства освіти, керівників ВНЗ, ректора – 25 %; від студентів і викладачів – 10 %.

Відповіді на 14 запитання анкети „Як ви розумієте гуманістичний підхід у викладанні і гуманістично орієнтовані взаємини між викладачем і студентами?” свідчать, що респонденти розуміють сутність гуманістичного підходу у викладанні й гуманістично орієнтованих взаємин між викладачем і студентами, і, що цікаво, з першою половиною питання правильно визначилися близько 40 % студентів, а з другою – близько 65 %. На думку студентів, викладачі у своїй професійній діяльності застосовують гуманістичний підхід час від часу (приблизно 60 % респондентів).

На запитання анкети про стилі спілкування викладачів зі студентами майже половина респондентів визначили стиль як авторитарний. Демократичний і ліберальний стилі спілкування назвали 30 і 20 % анкетованих студентів відповідно.

У відповіді на 16 запитання анкети „Які якості особистості педагога необхідні для гуманістично спрямованої діяльності?” студенти акцентують увагу на таких якостях особистості викладача, як сумлінність, принциповість і об'єктивність (25 %). Близько 40 % респондентів указали на загальнолюдські (доброта, співчуття, милосердя) якості особистості педагогів. Решта студентів звернули увагу на наявність високих моральних та етичних якостей особистості (близько 35 %).

Відповідаючи на 17 запитання анкети „Наведіть приклади гуманної поведінки викладачів”, студенти навели такі приклади гуманності викладачів: допомога з навчанням; організація додаткових занять; однакове ставлення до кожного студента; терпимість і вихованість, прийняття будь-якої думки студента; корисні поради та поважне ставлення; допомога при складанні сесії, підтримка в разі невдачі, захист перед несправедливими викладачами. Близько 5 % опитаних не змогли навести приклади.

Отримані відповіді на 18 запитання анкети „Наведіть приклади антигуманної поведінки викладачів” свідчать про те, що 75 % опитаних зустрічалися з випадками антигуманної поведінки викладачів. Студенти навели такі приклади антигуманної поведінки науково-педагогічних працівників: отримання низьких оцінок у всій групі, якщо хтось один із цієї групи чимось не догодив викладачеві; наклеп, моральне знуцання при всій групі; упереджене ставлення; нетактовна поведінка; неповага до особистої думки студента, нав'язування своєї; неуважність до стану здоров'я студента; використання ненормативної лексики, якщо студент не хоче щось робити; завищена самооцінка; відмова в допомозі студенту; хабарництво і свідоме применшення досягнень студента через власні погляди; заборона заходити до аудиторії, якщо студент запізнився. 25 % опитаних не навели приклади антигуманної поведінки викладачів або написали, що не знають.

Наведені зразки відповідей свідчать про те, що гуманізація освіти у сфері фахової підготовки має починатися з викладача, його людяності, спеціальних знань про гуманізацію навчально-виховного процесу у ВНЗ. Якщо викладач – негуманна особистість, яка дозволяє собі антигуманну поведінку, то спроба сформувати гуманістично спрямовану особистість в особі майбутнього фахівця буде марною.

Відповіді на 19 запитання анкети свідчать, що респонденти добре розуміють, яка людина вважається гуманною, які взаємини людей можна назвати гуманними і як розвинути в собі якості гуманної людини. Відповіді на 20 запитання анкети також важко подати в кількісному відношенні, тому що вони дуже різні за змістом: „Для того, щоб розвинути якості гуманної людини, треба...”: розвивати себе, удосконалюватися; творити добро; прагнути до цього; більше читати, ходити в музеї, театри, а головне – цінувати людей; дотримуватися правила – стався до інших так, як хочеш, щоб ставилися до тебе; розвиватися духовно, більше спілкуватися; вивчати мистецтво та релігію; бути терплячим; обдумувати кожен свій учинок; бути людяним.

„Назвіть напрям професійної підготовки, яким ви оволодіваєте. Який існує зв'язок між вашою майбутньою професійною діяльністю і гуманізмом? Яка, на вашу думку, мета фахової підготовки в даному напрямі?” – таким було наступне запитання анкети. 30 % опитаних студентів не знали відповіді. 30 % респондентів не змогли пояснити, який зв'язок між професійною діяльністю біотехнологів та гуманізмом. 40 % опитаних висловили переконання, що напрям їх підготовки („Біотехнологія”) гуманістичний, і намагалися обґрунтувати цей зв'язок, але аргументи не завжди були слухними: біотехнологія має приносити людям користь, а не шкоду, наприклад, створення біологічної зброї або шкідливі мутації та ін.; у використанні біотехнології гуманізм виявляється в тому, щоб не впливати на навколишнє середовище новітніми технологіями, щоб у гонитві за грошима не забувати про шкоду, якої вони можуть завдати.

Мету фахової підготовки в цьому напрямі студенти не визначили. Лише 1 % опитаних дали допустимі відповіді: це гарні знання та навички з фахових дисциплін; це саморозвиток, формування професійних навичок. Проаналізовані некоректні відповіді студентів підтверджують актуальність проблематики нашого дисертаційного дослідження.

Наступне запитання „Що собою становить гуманістично спрямований фахівець-біотехнолог?” також виявилось складним для студентів. 30 % респондентів не змогли на нього відповісти. 70 % студентів вважають, що це фахівець, який намагається своєю діяльністю принести користь людям та навколишньому середовищу (біотехнолог, який працює в галузі харчування, має виготовляти не шкідливі для людей продукти; у галузі екології – поліпшити стан навколишнього середовища, використовуючи сучасні біотехнології; у галузі медицини – лікувати інших людей, зберігаючи їхнє життя; у галузі фармакології – створювати нові ліки).

Відповідаючи на 24 запитання „Які навчальні курси орієнтовані на гуманістичне навчання студентів?”, респонденти на перше місце поставили психологію – 42 %; на друге – філософію, етику – 30 %; культурологія, історія України, мови (українська, англійська) посіли третє місце – 28 %.

Наведені зразки відповідей на питання про зв'язок соціально-гуманітарних дисциплін з майбутньою спеціальністю біотехнологів свідчать про те, що студенти не розуміють цього зв'язку (30 %), не відчувають його (30 %), вважають, що він слабо виявлений (40 %).

„Які дисципліни професійного спрямування сприяють поглибленню гуманізації вашої спеціальності? Назвіть теми, фрагменти цього матеріалу” – таким було 26 запитання нашої анкети. Студенти виявили гуманістичний потенціал у таких дисциплінах професійного спрямування: біотехнологія (20 %); екологія (15 %); біологія (15 %); мікробіологія (5 %); інструментальні методи (5 %); генетика (5 %); біобезпека (15 %); прилади й апарати (10 %). Але конкретних тем чи фрагментів матеріалу цих дисциплін студенти не назвали. Близько 15 % респондентів не знали відповіді на це питання.

Відповіді на 27 запитання „Які з можливостей, що надаються у ВНЗ, ви використовуєте для особистісного та професійного розвитку?” показали, що найбільше студенти зацікавлені різними спортивними секціями (25 %), також невелика кількість опитаних задіяні в роботі органів студентського самоврядування та гуртках. Заслуговує на особливу увагу той факт, що більше половини (55 %) всіх першокурсників не відвідують ніяких секцій, клубів, творчих колективів.

„Як ви можете оцінити середовище взаємодії між студентами на факультеті?” – 28 запитання нашої анкети. Стосунки дружби, взаємодопомоги та довіри на факультеті назвали

третина респондентів. Але були також і ті, хто охарактеризував взаємовідносини студентів в університеті з негативного боку (байдужість, кожен сам за себе, озлобленість тощо); їх виявилось менше – 5 % анкетованих студентів.

На 29 запитання анкети „Які, на вашу думку, фактори гальмують реалізацію гуманізації у навчальному закладі?” 15 % опитаних відповіді не знали. Відповіді інших студентів були неоднозначними. Серед факторів, що гальмують реалізацію гуманізації у ВНЗ, студенти назвали такі: негативний політичний та економічний стан у країні, втрата ціннісних орієнтирів і глибока моральна криза; недостатня увага адміністрації ВНЗ до справи популяризації завдань гуманізації та контролю за їх здійсненням; авторитарні та технократичні погляди багатьох педагогів ВНЗ; недостатня психолого-педагогічна підготовка викладачів та недостатнє володіння новітніми методами й технологіями навчання, зокрема інформаційними.

У відповіді на останнє запитання анкети „Назвіть шляхи підвищення рівня гуманізації у ВНЗ” думки опитаних розділилися так: 35 % студентів вважають, що до навчального плану з наряду підготовки „Біотехнологія” потрібно ввести більше дисциплін, зміст яких має гуманістичний потенціал і сприяє формуванню моральних якостей студентів, або курси з етики й культурології для студентів та викладачів; 50 % назвали такі шляхи підвищення рівня гуманізації навчання у ВНЗ: пропаганда гуманізації; проведення відповідних курсів, тренінгів гуманістичного спрямування; проведення цікавих соціальних проєктів; творча співпраця між викладачами та студентами; проведення заходів, у яких викладач бере участь разом зі студентом; профілактичні бесіди зі студентами про навколишні події та їх спільний аналіз; розвиток взаєморозуміння, формування гуманних якостей; толерантне ставлення до студентів, взаєморозуміння між людьми, розуміння їх проблем. 15 % опитаних не знають шляхів підвищення рівня гуманізації у ВНЗ.

Аналіз відповідей студентів на запитання анкети дає нам можливість діагностувати когнітивний компонент гуманістичної спрямованості студентів-біотехнологів, виявити загальні знання та уявлення студентів про сутність гуманізму, гуманізації та їхні вияви в майбутній професійній діяльності.

Узагальнені результати рівнів сформованості гуманістичної спрямованості за когнітивним критерієм наведено в таблиці.

Таблиця

Рівні сформованості гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів за когнітивним критерієм

Рівень знань гуманістичних понять	Кількість респондентів	Відсоток від загальної кількості респондентів
Високий	11	5,2
Середній	28	12,8
Достатній	83	38,3
Низький	94	43,7

Дані таблиці свідчать, що серед майбутніх біотехнологів домінують студенти з достатнім і низьким рівнем гуманістичної спрямованості за когнітивним критерієм.

Висновки. Проаналізувавши всі відповіді студентів на запитання анкети, ми дійшли висновку, що студенти наряду підготовки «Біотехнологія» мають низький рівень знань про гуманізацію навчання; вони вважають доцільним поглиблення гуманізації навчання за їх напрямом підготовки, однак не можуть конкретизувати її зміст через певні шляхи, засоби тощо. На нашу думку, це зумовлено недостатнім рівнем знань студентів з досліджуваної проблеми, що

спонукає нас прогнозувати можливість удосконалення підготовки майбутніх фахівців у цьому напрямі.

Актуальними напрямими подальшої розробки окресленої проблеми є пошук гуманізаційних механізмів навчання студентів, які оволодівають спеціальністю біотехнолога у ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Грабовська Т. О. Формування гуманістичних цінностей у студентів: теорія і методика: [монографія] / Т. О. Грабовська, О. М. Тепла. – Рівне: Волинські обереги 2011. – 270 с.
2. Герасимова І. Г. Гуманізація професійної підготовки майбутніх менеджерів виробничої сфери : Дис...канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2002. – 189 с.
3. Тимчук І. М. Педагогічні умови гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки. : Дис...канд. пед. наук: 13.00.04. – Біла Церква, 2009. – 271 с.

References

1. Hrabovs'ka T. O. Formuvannya humanistichnikh tsinnostey u studentiv : teoriya y metodyka : [monohrafiya] / T. O. Hrabovs'ka , O. M. Tepla . – Rivne : Volyns'ki oberehy 2011. –270 s.
2. Herasymova I. H. Humanizatsiya profesynoyi podhotovky maybutnikh menedzherov vyrobnychoyi sfery: Dys ... kand . ped . nauk : 13.00.04 . – K. , 2002. –189 s .
3. Tymchuk I. M. Pedahohichni umovy humanizatsiyi navchannya maybutnikh ekolohiv u protsesi fakhovoyi podhotovky . : Dys ... kand . ped . nauk : 13.00.04 . – Bila Tserkva , 2009. – 271 s .